

*Майя Лутай, м. Житомир,
Викладач ЖДУ ім. І.Франка*

Базар, Базарський район, Малі Міньки в історії Другого Зимового походу армії УНР

Базар - село Народицького району, центр сільської ради. До 1923 р. волосний центр Овруцького повіту. Розташоване на лівому березі річки Звіздаль (притока Ужа), за 35 км. від районного центру та за 40 км. від залізничної станції Малин. Сільраді підпорядковані села Бродник, Великі Міньки, Колосівка,

Листвинівка, Рудня Базарська, Сухарівка. Відоме з 1579 р. як містечко, власність Брацлавського воєводи князя Януша Збараського. У 1656 р. універсалом Богдана Хмельницького надане у власність Київському братському монастирю. За Андрусівським договором 1667 р. містечко знову підпало під владу шляхетської Польщі. З 1678 р. належало Овруцькій єзуїтській колегії, яка була активним провідником католицизму у нашому краї. Жителі містечка змушені були відбувати повинності і сплачувати чинш на користь єзуїтів, крім того вони терпіли утиски від коронних і шляхетських військ.

Селяни Базара брали участь у гайдамацькому русі 1750 р., тут діяли загони Івана Подоляки.

1774 р. польський король Станіслав-Август надав Базару привілей на проведення щомісячних ярмарків.

Після третього поділу Польщі і приєднання Правобережної України до складу Російської імперії, 1793 р. Базар включено до складу Ізяславського намісництва. 1797 р. він увійшов до складу Волинської губернії і став волосним центром Овруцького повіту. На початку XIX ст. Базар був казенним містечком. З 1845 р. став власністю поміщиків Стецького і Черняхівського.

Відміна кріпосного права (1861 р.) сприяла розвитку промисловості. В XIX ст. в Базарі діяли: винокурний завод, пивзавод, що випускав 3 тисячі відер пива, водяний та два парових млини, два шкіряні заводи, поштове відділення, аптека, земська лікарня на 10 ліжок. Зростало й населення містечка: в 1798 р. тут налічувалося 73 двори і 535 жителів, 1858 - 529 жит.; 1888 - 284 дв., 1720 жит.; 1910 - 354 дв., 2608 жит. 80% населення Базара становили євреї.

У 1873 р. в містечку була збудована дерев'яна церква. При ній діяла однокласна церковнопарафіяльна школа. 1889 р. відкрито двокласне сільське училище. З 1905 р. при ньому була відкрита безплатна народна бібліотека ім. Ф.Ф. Павленкова, відомого російського книговидавця. На кінець XIX ст. більшість дорослого населення містечка була неписьменною.

До кінця XIX ст. селяни жили одноосібно, займалися землеробством, різноманітними промислами.

XX ст. докорінно змінило відносно спокійний, усталений спосіб життя людей. Вони були втягнуті у вихор Першої світової і громадянської воєн, революції 1917 р. Жителі Базарастали свідками і учасниками боротьби різних політичних сил за владу

в 1917 - 1920 рр. Вони пережили добу Центральної Ради, гетьманську державу Павла Скоропадського, Директорію, війну з панською Польщею.

Радянську владу вперше встановлено в січні 1918 р. остаточно в 1920 р. Створюються нові органи влади - волревком, два сільревкоми, містечковий ревком, комнезам. У цьому ж році створюються волосний комсомольський осередок, волпартком(у складі 3-х чоловік).

У листопаді 1921 р. під Базаром у районі сіл Міньки та Звіздаль, відбувся бій загону генерал-хорунжого УНР Юрія Тютюнника з кавалерійською бригадою Червоної Армії під командуванням Г. Котовського. В результаті цього бою війська Української Народної Республіки зазнали поразки. 359 чоловік, захоплених у полон були розстріляні. На місці їх загибелі у 1991р. встановлено пам'ятний знак.

З 1923 р. Базар - районний центр Коростенського округу. Тут працювали райвиконком, райпартком, сільськогосподарське кредитне товариство створене в 1923 р., сільськогосподарська комуна, організована в 1925 р. діяли маслозавод, машино-тракторне товариство, районний сільбудунок, початкова і семирічна школи, в яких навчалася 305 учнівпрацювало 10 вчителів, діяла школа лікнепу, єврейська трудова школа, яка функціонувала до 1937 р. єврейська хата-читальня, бібліотека, лікарня на 15 ліжок, ветеринарна лікарня. На початку 30 років почалася насильницька колективізація, якій передувало масове розкуркулення заможних селян. У так званих куркулів було вилучено 1606 десятин землі.

1929 р. створено колгосп «Зірка» і «Незаможник». На кінець 1930 р. 80% господарств Базара були колективізовані, тут виникло ще три колгоспи. На підмогу місцевим партійним органам в Базар прислали 5 робітників із Луганська. 1931 р. в 14 річницю революції з Базара було споруджено червону валку з хлібом, картоплею, городиною для робітників Донбасу.

Насильницька колективізація, розкуркулення заможних селян, непомірні хлібозаготівлі призвели до голодомору 1932-33 років. Сьогодні, на жаль, ніхто не може встановити число жертв голодомору, бо відійшли у вічність свідки цієї трагедії.

Не встигли люди отямитися від голодомору як у Базарі почалися репресії 1937-1938 рр.

Линув час, люди приходили до тями від пережитих потрясінь, поступово життя налагоджувалося. Перед війною почалася реконструкція діючих і будівництво нових підприємств. Було розширено хлібопекарню, бойню, збудовану районну електростанцію, почалося спорудження цегельно-черепичного і шкіряних заводів, 1937 р. село повністю радіофіковано, від Базара до Малина прокладено шосейну дорогу.

Мирну працю селян перервала війна. На початку серпня 1941 р. в районі Базара точилися запеклі бої, тут особливо відзначилися воїни 27-го стрілецького полку. їм допомагали місцеві жителі. 900 чоловік (на 500 підводах) з Базара і сусідніх сіл працювали на будівництві Коростенського укріпленого району, 50 мешканців входило до винищувального батальйону.

Незважаючи на героїзм і мужність воїнів, 22 серпня 1941 р. Базар зайняли фашисти і встановили свій «новий» порядок. Вони зруйнували МТС, маслозавод,

редакцію, будинок культури, культмаг, грабували місцеве населення. 19 вересня 1941р. комендант Базара зігнав місцевих жителів на площу і наказав за 24 години здати для німецької армії 200 кожухів, 100 пар валянок, 200 пар теплих рукавиць. Фашисти вбили вчителя Григоренка за те, що він посмів сказати, що селян і так уже пограбували.

Жителі Базара не скорилися ворогу. Одні в партизанських загонах, інші в лавах діючої армії громили фашистів. Наприкінці 1941 р. почав діяти Базарський партизанський загін. 226 жителів села, зі зброєю в руках, боролися з фашистами на фронтах війни, з них 102 загинуло, 65 відзначені урядовими нагородами колишнього СРСР.

13 листопада 1943 р. воїни 336-ої стрілецької дивізії Першого Українського фронту визволили Базар від ворога. В боях за село загинуло 65 воїнів. В братській могилі поховані 320 патріотів і серед них - Герой Радянського Союзу І.П. Артамонов.

Після визволення почалася відбудова зруйнованого війною господарства. Вона проходила у неймовірно важких умовах. Не хватало тягла, реманенту, посівного матеріалу, робочих рук. В обох колгоспах залишилося 180 працездатних у т.ч. 14 чоловіків, 110 жінок, 56 підлітків. Вони працювали не покладаючи рук. Завдяки їхній невтомній праці господарства поступово відроджувалися. Почали працювати хлібопекарня, цегельний завод, в 1944 р. відновила роботу районна лікарня на 50 ліжок, радіовузол, відділення зв'язку, амбулаторія, школи. У початковій і середній школах навчалося 613 учнів, працювало 47 учителів.

У 50-х роках почалося укрупнення колгоспів. Базарські колгоспи об'єднали у єдине господарство імені Щорса. Колгосп мав 1250 га орної землі, 505 голів худоби, 243 свині, 330 овець, в господарстві діяли млин, олійня, 2 льоносушарки. У 1960-1972 рр. було збудовано 9 тваринницьких приміщень, 3 водонапірні башти, контору колгоспу, гараж для автомашин. У 1972 р. колгосп мав у своєму користуванні 5467,9 га землі, в т.ч. 4096 га орної, 14 тракторів, 15 комбайнів, 13 автомашин, на 760 га землі було проведено меліорацію.

На початку 60-х р. почалося укрупнення районів. 21 січня 1959 р. Базарський район було ліквідовано, село Базар увійшло до складу Народицького району. З 1961 р. по 1965 р. Базар входив до Малинського району, з 1966 р. знову до Народицького району.

Незважаючи на адміністративні зміни Базар залишається економічним і культурним центром для навколишніх сіл. На початку 70-х рр. тут діяли відділення зв'язку, відділення «Сільгосптехніки», міжколгоспний цегельний завод, станція технічного обслуговування автомобілів, комунгосп, електростанція, будинок побуту, дільнична лікарня на 75 місць, аптека, поліклініка, дитячі ясла, садок, будинок культури, кінотеатр, бібліотека, середня і 8-річна школа-інтернат, де навчалося 710 учнів, працював 61 педагог.

За успіхи в розвитку сільського господарства 70 жителів Базаранагороджені орденами і медалями колишнього СРСР, у т.ч. доярка О.І.Кириченко, депутат сільської ради, учасниця війни, педагог Н.П.Бовсунівська нагороджені орденом

«Знак Пошани», орденом «Трудового Червоного Прапора» нагороджена фельдшер сільської лікарні, учасниця війни П.Р.Підлісоцька.

У 1926 р. в Базарі налічувався 551 двір, 2294 жителі; 1941 р. - 287 дворів, 1278 жителів; 2001 р. - 610 жителів у т.ч. 288 чоловіків, 322 жінки.

Уродженцем Базару є заслужений будівельник України В.О.Герасимчук, голова Української державної корпорації «Укравтодор».

Базарський район- адміністративно-територіальна одиниця. Не існує. Утворений 22 березня 1923 р. з Базарської та частини Ново-Воробіївської волостей Овруцького повіту. Входив до складу Коростенського округу Київської, з вересня 1937 р. - Житомирської областей. Ліквідований 21 січня 1959 р. Територія увійшла до складу Народицького та Малинського районів.

У 1921 р. в Базарській волості налічувалося 14 німецьких колоній, 122 господарства, в них 658 жителів, у т.ч. 319 чол., 339 жін.

У 1924 р. в Базарському районі налічувалося 32393 жителів, у т.ч. 15638 чоловіків, з них 6803 працездатного віку і 16755 жінок, з них 13525 працездатного віку.

На 1 жовтня 1941 р. до складу району входило 23 сільради і 57 населених пунктів, зокрема:

Сільради	Кількість населених пунктів	Дворів	Чол.	Жін.	Разом
1. Базарська	м. Базар	287	496	782	1278
	с. Бродник	28	44	68	112
	кол. П'ятирічка	15	30	31	61
	с. Сухарівка	94	138	211	349
2. Будо-Голубіївська	с. Буда-Голубієвичі	69	125	151	276
	с. Три Копці	31	42	65	107
	с. Сингаї	24	46	61	107
	с. Старий Кужель	40	65	91	156
3. Велико-Міньківська	с. Великі Міньки	75	104	167	271
	с. Литвинівка	36	73	74	147
	х. Осика	43	50	84	134
	с. Рудня Базарська	105	163	195	358
4. Велико-Кліщівська	с. Великі Кліщі	201	359	489	848
	с. Альбертівка	35	62	88	150
	с. Королівка	88	126	180	306
5. Вильська	с. Вила	28	55	63	118
	с. Недашки	24	36	64	100
6. Голубієвицька	с. Голубієвичі	170	252	382	634
	с. Васьківці	49	76	111	187
	с. Заводня	21	35	48	83
7. Гуто-Мар'ятинська	с. Гута Мар'ятинська	53	79	120	199
	с. Новий Кужіль	45	66	102	168
	с. Славковиця	58	79	133	212

8. Звіздаль	с. Звіздаль	172	232	353	585
9. Ксаверівська	с. Ксаверів	242	338	489	827
	с. Савлуки	146	249	371	620
10. Калинівська	с. Калинівка	324	545	751	1296
11. Любарська	с. Любарка с. Саверівка	168 29	286 47	391 56	677 103

	с. Хвали-Біг	51	88	111	199
	с. Червоний Ріг	40	91	103	194
12. Лісно-Колонська	с. Лісна Колона	140	178	313	491
13. Мало-Міньківська	с. Малі Міньки	118	189	240	429
	с. Рудня Осушня	85	141	109	350
	с. Хрипля	66	114	137	251
	с. Шималівка	89	146	183	329
14. Мало-Кліщівська	с. Малі Кліщі	144	230	318	548
15. Межиліська	с. Межиліска	235	345	511	856
	с. Карпилівка	27	43	51	94
16. Мар'ятинська	с. Мар'ятин	170	201	315	516
	с. Дерманівка	44	78	110	188
17. Недашківська	с. Недашки	454	835	1063	1898
	с. Гойч	21	27	46	73
18. Ново-Гутівська	с. Нова Гута	88	137	210	347
	с. Мар'їн Підварок	81	142	191	333
	с. Стара Гута	62	88	133	221
19.П'ятьдубська	с. П'ятидуб	50	76	118	194
	с. Вороб'ївщина	41	77	95	172
20. Рутвлянська	с. Рутв'янка с.	176	268	394	662
	Вишів с. Гуска с.	125	191	269	460
	Свиридівка	83	128	183	311
		46	83	101	184
21. Рубежівська	с. Рубежівка	78	123	188	311
	с. Березівка	36	55	89	144
22. Рудне-Калинівська	с. Рудня - Калинівка	77	94	163	257
23. Слободо-Вислоцька	Слобода Вислоцька	92	128	172	300
	с. Малинка	38	64	87	181

На 1 с. жовтня 1941 р. загальна площа Базарського району становила 767 км, населення - 20932 чол., у т.ч. 8658 чол. і 12274 жін. (58690). На 1 км² припадало 27,3 чол.

Розподіл населення за віком

Дітей	Хлопчиків	Дівчаток	Разом
Віком до 1 року	450	416	866
від 2 до 3 років	574	543	1117
від 4 до 8 років	1235	1287	2522
від 9 до 12 років	1103	1061	2064
від 13 до 16 років	1103	1195	2298
від 17 до 18 років	389	546	935
Дорослих	Юнаків	Дівчат	Разом
від 19 до 21 років	239	648	887
від 22 до 25 років	260	635	895
від 26 до 35 років	979	1975	2954
від 36 до 45 років	942	1593	2535
від 46 до 55 років	635	1025	1660
від 56 до 60 років	283	539	822
від 61 до 80 років	529	760	1289
Більше 80 років	37	51	88

Кількість населення за національністю:

	Чоловіків	Жінок	Разом	У %
Українців	7436	10535	17971	76,3%
Поляків	717	994	1711	10%
Росіян	256	329	585	0,3 %
Німців	65	128	193	0,1 %
Чехів	169	278	447	0,2 %
Євреїв	6	4	10	-
Інших національностей	9	6	15	-
Разом	8658	12274		-

Розподіл населення за віросповіданням:

	Чоловіків	Жінок	Разом	У %
Православних	7492	10581	18073	86,3 %
Католиків	826	1167	1993	9,6 %
Лютеран	34	81	115	0,5 %

Гудеїв	5	4	9	-
Інших вірувань	301	441	742	3,6 %
Невіруючих	-	-	-	-

Освітній рівень населення:

	Чоловікі в	Жінок	Разом	У %
Осіб із закінченою вищою освітою	21	13	34	0,2 %
Осіб із закінченою середньою освітою	156	238	394	2,4 %
Осіб із закінченою початковою освітою	1183	1290	2473	14,8 %
Осіб, що не мають освіти, але письменні	2247	2746	4963	29,8 %
Осіб неписьменних	1243	4221	5464	-
Учнів початкової, середньої школи	1662	1665	3327	20%

Розподіл населення за спеціальностями:

агрономи - 7 чол., бондарі - 18, вчителі - 157, ветеринари, фельдшери - 14, бухгалтери - 45, гончарі - не було, ветеринарні лікарі - 1, інженери - не було, зоотехніки - 3, ковалі - 81, кровці- 58, каменярі - не було, лікарі - 6, мірошники - 13, муляри - 14, механіки - машиністи - 16, слюсарі - не було, стельмахи- 11, столяри - 46, рахівники - 34, шорники - 7, шофери - 38, шевці - 62.

Великі Міньки- село Народицького району, підпорядковане Базарській сільській раді. З 1923 по 1959 рік у складі Баварського району. Розташоване на правому березі річки Чортовець (притока р. Звіздаль), за 19 км на південний схід від районного центру та за 34 км від залізничної станції Малин.

На початку ХІХ ст. належало до казенного відомства. У 1872 р. частина маєтку (372 дес.) була продана вдові генерал-лейтенанта Юлії Енгельгардт, яка подарувала її своїй доньці Ользі Гольман. У 1890 р. поміщицька земля була продана Мінківському селянському товариству.

У 1899 р. у селі налічувалося 67 дворів, 397 жителів; 1911 - 84 дв., 456 жит.; 1826 р. - 133 дв., 605 жит.; 1941 - 75 дв., 271жит.; 2001 - 10 жит., у т.ч. 6 чол., 4 жін.

Великі Міньки розташовуються у зоні радіаційного забруднення, тому після аварії на ЧАЕС відселені.

Звіздаль- село Базарського, після 1959 р. Народицького району. Підпорядковувалось Малокліщівській сільській раді. До 1923 р. у складі Христинівської волості Овруцького повіту. Розташоване на правому березі річки

Звіздаль, за 11 км на південний схід від районного центру та за 20 км від залізничної станції Рача.

У XIX ст. належало поміщикам Алоїзію та Діонісії Пржесецьким, Цезарині Бартошевич. З 1878 р. повністю перейшло у власність Петра Пржесецького, а з 1899 його дітям - Вільгельміні та Станіславу. На початку XX ст. (1901) поміщицькі землі придбано купцем Олександром Шперлінгом та Звіздальським селянським товариством.

У 1899 р. у Звіздалі налічувалося 87 дв., 554 жит.; 1911 - 100 дв., 582 жит.; 1926 - 118 дв., 592 жит.; 1941 - 172 дв. 585 жит.

Відселене у зв'язку із радіаційним забрудненням довколишньої території.

Малі Міньки- село, колишній центр сільської ради. З 1923 по 1959 рік у складі Базарського району. Розташоване на правому березі річки Звіздаль (права притока Ужа), за 16 км на південний схід від районного центру та за 34 км від залізничної станції Рача. Сільській раді підпорядковувались села Звіздаль, Рудня-Осошня, Шишелівка.

Село відоме з XVIII ст. В XIX ст. на базі місцевих болотних руд було налагоджено залізорудне виробництво.

Радянську владу вперше встановлено в січні 1918 р., остаточно в 1920 р. 17 листопада 1921р. в районі села відбувся бій загону генерал-хорунжого У НРЮ. Тютюнника з кавалерійською бригадою під командуванням Г. Котовського.

В цьому бою Волинська група армії УНР зазнала нищівної поразки. За даними більшовиків під час бою загинуло понад 400 воїнів УНР, до полону потрапило 537 чоловік, в тому числі і поранені. 83 особи були направлені для допиту в Київ, частина померла від ран, а 360 осіб присудили до розстрілу. Воїни УНР на полі свого останнього бою вели себе мужньо. Про це свідчать спогади хорунжого 3-ї гарматної бригади 3-ї Залізної Стрілецької дивізії Спартак: «...Коли лава лишилась без набоїв, козаки все таки відбивались ще бомбами. Багато козаків та старшин (більшість старшин), не бажаючи дістатись неволі, забивали себе, навіть взривали гранатами. Пам'ятаю добре хорунжого Сікорського з гарматної бригади 3-ї дивізії, котрий покінчив з собою, взірвавши гранату, начальник постачання Хоха теж взірвав гранату і цим покінчив з собою».

Про стійкість і мужність воїнів УНР свідчить гарматний сотник 6-ї бригади 6-ї Січової стрілецької дивізії старшина Р.: «Умирили козаки як належе, посилаючи прокляття комуністам і зайдам чужинцям, деякі співали: «Ще не вмерла Україна». Пощади просило мало, були випадки коли козаки під час бою самі себе забивали останньою кулею, розстрілявши по ворогові всі набої».

Незважаючи на героїзм і мужність воїнів УНР, сили були не рівні. Хорунжий Спартак розповів про завершення бою: «Большевицька кіннота наскочила уже вplotную і стала рубати передніх. Большевицькі кулемети на тачанках під'їхали близько і, бачучи, що ми вже не маємо чим відбиватись, строчила по нас з кулеметів. Кіннота оточила село уже з усіх боків і тікати уже було нікуди. Серед нас було багато поранених та забитих, все перемішалось, кіннота большевицька рубала наших полонених, коли під'їхав Котовський і заборонив рубати, а начав брати в полон. Колона зібрала всіх живих в одну кучу, а ранені ще лишились на полі, декотрі з них були добиті большевиками, це продовжувалось до годин 2-х ночі. На

другий день годині о 2-й дня нас вивели на двір, построїли по два, явився Котовський і Гаркавий.

Котовський заявив, що, хто служив в червоній армії - вийшли в перед. Вийшла більша половина. Цих знов построїли по два і стали перевіряти, коли і в яких частинах вони служили. Були такі, що мали документи про службу в большевицькій армії і показували ці документи, але ж коли вони відповідали Котовському на українській мові, то він відправляв на розстріл, кажучи, що "там тебе зрозуміють". Гаркавий, коли до нього звертались по-українськи, питав чи давно він став українцем і теж відправляв на розстріл.

Після перевірки лишили 24 чоловік, служивших раніше в червоній армії, і помістили їх на місто старшин, а старшин перевели в другу синагогу, а решту знов завели в синагогу. Я теж попав в число 24-х. Там ми просиділи до 10 годин вечора, коди почули біля самого помешкання два стріли - це вели першу партію, 25 чоловік, на розстріл, із котрої збирались утекти, і їх забили на місті. Цих забитих я сам бачив на другий день ранком біля синагоги".

Розстріл вирішено було зробити публічним, щоб наочно продемонструвати, "як московська влада карає тих, хто бореться за Волю України".

Зігнавши з сусідніх сіл селян, зачитали вирок.

Червоний комісар, звертаючись до засуджених на смерть, пообіцяв дарувати життя тим, хто покається й перейде на службу до комуністичної влади.

Наступила моторозна тиша... "У той момент, - писав генерал-полковник Армії УНР Олександр Вишнівський, - у всіх... вояків - а були це молоді ще люди - мусіло блискавицею пронестися-промайнути... все їхнє життя; мусіли повстати в їхній уяві обличчя й постаті найближчих і найдорожчих їм людей... Мусіло вибухнути з непереможною, здавалося б, силою прагнення радості життя, жадоба жити, жити за всяку ціну... Аджеж вони ще молоді... А досягнути її, ту спрагнену радість життя, стоячи перед обличчям смерті, так легко... Треба вимовити лише одно слово: "ТАК!"...

"ТАК!" - це життя, "НІ!" - це смерть...

Блискавична була внутрішня боротьба...

А навколо них панувала все та сама несамовита тиша...

І ось ту тишу порушує голосне, горде й рішуче "НІ!"

359 героїчних партизанівволіли смерть, ніж зраду своєї Батьківщини.

Зараз же за тим виявом неперевершеного героїзму, за тим фатальним для них "НІ!", з грудей... виривається нестримано-голосно "ЩЕ НЕ ВМЕРЛА УКРАЇНА!"...

Заклекотіли кулемети... Наче скошена трава, полягло 359 вірних... синів України, уярмленої й катованої московським наїзником-окупантом..."

Розповідь Олександра Вишнівського, як і багатьох інших авторів, безперечно романтизована, і грішить певними неточностями, головна з них; козаків і старшин розстрілювали групами, а не відразу всіх.

Отож, знову слово - свідку, хорунжому 3-ї Залізної дивізії Спартаку: "Напротязі цієї ночі весь час було чути кулеметну стрілянину - це розстрілювали наших полонених, - зазначав він, - В першу чергу були розстріляні старшини. Коли вивели на розстріл першу партію, то чути було, що співають "Ще не вмерла Україна,..", але після брязгу шабель все затихло.

...Виходячі прощались із іще лишаючимися, уходя на розстріл. Виводили на розстріл партіями по 25 чоловік не по списку, а просто по порядку. Раптом нас, 24 чоловіка, перевели в другу синагогу, де ми застали ще чоловік 30 ранених і хворих. Годині о 10 явились Котовський і Гаркавий, щоб перевірити нас і цю партію ранених і виділили з нас ще двох чоловік, служивших раніше в червоній армії. Потім до нашої партії привели ще двох червоноармійців, котрі попали до нас в полон в бою під Коростенем і нас обралося партія в 28 чоловік. Вечором решту, крім 28 чоловік, теж вивели на розстріл. На другий день я попросився у червоноармійця, щоб повів би мене до селянина, де я зміг би дістати собі лапті та онучі. Червоноармієць повів мене до багатого селянина, і тут мене погодували, і тітка розказала, що перед розстрілом всіх виводили в клуню, де роздягали. Потім виводили до ями, виритої раніше селянами, і розстрілювали з двох кулеметів "Люїса". По розказах тітки, декілька чоловік з-під розстрілу втекли, котрих селяни одягнули і переховували. На другий день нас всіх, 62 чоловіка, разом з раненими на фірах повезли в на ст. Малин, де погрузили в товарні вагони і повезли в Київ. Вийхали з Малина в 12 годині ночі і на розсвіті були в Києві. В Києві всіх ранених на автомобілях повезли з Лук'янівську больницу, а всіх здорових повели в "ОсобийОтдел" на Садову вул. № 5».

Українські війська зазнали поразки, 359 чоловік, захоплених у полон, були розстріляні. На місці їх загибелі у 1991р. поставлено пам'ятний знак. Щорічно, 17 листопада, біля пам'ятника страченим воякам УНР відбувається урочистий мітинг на який збираються патріоти України, жителі навколишніх сіл і всі ті, кому не байдуже майбутнє України. Вони покладають квіти до монументу і так вшановують тих, хто віддав своє життя за волю України.

У роки Другої світової війни на території села діяли партизанські загони з'єднання О.М. Сабурова. Жителі села Й.С. Войтюк, Г.І. Павлов, А.Р. Пірлісний були розстріляні за допомогу партизанам. 107 чоловік билися з ворогом на фронтах війни, з них 56 загинули, 14 відзначені урядовими нагородами.

У 60 - 80-х роках ХХ ст. на території села містилась центральна садиба колгоспу імені Кірова, який мав 2056 га землі, в т.ч. 661 га орної та 853 га лісу. Господарство спеціалізувалося на м'ясо-молочному тваринництві. За успіхи у розвитку сільського господарства 24 трудівники були нагороджені орденами і медалями СРСР.

У селі діяли: бібліотека, клуб на 200 місць, медпункт, поштове відділення, ветеринарний пункт, восьмирічна школа.

У 1911 р. в селі налічувалося 85 дв., 581 жит.; 1926 - 120 дв., 602 жит.; 1941 - 118 дв., 429 жит., у т. ч. 189 чол., 240 жін., 1972- 112 дв., 294 жит.

Після аварії на ЧАЕС, Малі Міньки попали в зону радіаційного забруднення і були відселені.

Джерела

Батюшков П.Н. Волынь - Исторические судьбы Юго -Западного края. Санкт - Петербург, 1898 г.

Братчиков П.Н. Материалы для исследования Волынской губернии... Вып. 2. Житомир, 1869 г.

Забелин А. Военно- статистическое обозрение Волынской губернии. Ч. 1., 1887. Історія міст і сіл УРСР. Житомирська область. - К. 1973. — С. 438 - 459.
Кондратюк Р.Ю., Костриця М.Ю. Історико- географічний словник Житомирщини. Т. 1. -Житомир, 2001.-С.13-14; 50, 119.

Очерки крестьянского хозяйства Волынской губернии. - Житомир, 1912.
Памятная книжка народных училищ Волынской губернии на 1910, 1914, 1915, 1916 гг. Переверзев К.В. Справочная книга о приходах и монастырях Волынской епархии. - Почаев, 1888.

Рейд увічність. Під загальною редакцією Романа Ковалю. - К. 2001. - С. 6-8.
Теодорович Н.И. Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской епархии. - Почаев., 1888.

Список населенных мест Волынской губернии. - Житомир, 1889, 1911 гг.

Державний архів Житомирської області

ф. 115, оп. 1, спр. 115, 116, 118, 119

ф. 115, оп. 2, спр. 175, 187, 197

ф. 118, оп. 1, спр. 13, 17, 19, 20, 22, 23

ф. р - 227, оп. 1, спр.13

ф. р - 266, оп. 1, спр.96

ф. р - 2636, оп. 1, спр.7, 22, 28, 29

ф. р - 1153, оп. 1. спр. 7, 12

ф. р- 1151, оп. 1, спр.700